

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

III.

О жени Уроша I. најмлађег сина Стефана првовенчаног.

Акрополит пише у својим аналима на страни 134 да је *Ρῶσος Οὐρος* — *Rosus Urus* — зет угарског краља а таст бугарског цара Михаила Асена (1245—1258.) посредовао мир између Михаила Асена и грчког цара Тодора Ласкара II. г. 1258. Ово је *locus classicus* за расправу ову о роду жене Уроша I. великог краља српског. Како то и шта има наш Урош рапави ал' и велики краљ са руским Уром? може ми когод, т. ј. онај, који је Гебхардија, Енгла, Феслера и Палаузова читао, приговорити и са злобним осмејом запитати ме: зар и то још не знаш, да Акрополитов *Rosus Uros* — други византинци незнају за њ — нико други није био, но Ростислав Михаиловић руски књез, који је од таста свога Беле IV. угарског краља Мачву у државу добио, као што су то поменути историци доказали? Казали, казали су само, ал' никако нису и доказали, нити су при садашњем стању ствари доказати могли. Гебхарди¹⁾ је први био, који је акрополитовог Уроша за Ростислава, руско-галичког кнеза и угарског магната „*der vielleicht daher den Titel Uros oder Herr und Reichsregent führte*," прогласио. Није се толико чудити Енглу²⁾ и Феслеру³⁾ који ту хипотезу Гебхардијеву без сваког разбора примише, колико се човек дивити мора томе, да ју је и Палаузов у расправи „Ростиславъ Михаиловичъ, русскій удѣльный князь на Дунаѣ въ XIII. вѣкѣ" усвојити могао. Али још пре Гебхардија Диканж је преднаведено место Акрополитово овако парафразовао: „*Ad extremum prax inter*

¹⁾ Geschichte des Reiches Bulgarien. стр. 157.

²⁾ Gesch. von Serbien, III. стр. 228. ³⁾ Gesch. der Ungarn. II. 594.

eos principes facta est per intermediationem regis Russiae et Moscoviae socerum Michaelis et generum Belae IV. Regis Hungariae.“ И ово је клица из које се поменута хипотеза о истоветности Ростислава руског са Акрополитовим Урошем развила. Ростислав руски кнез а потоњи бан мачвански био је доиста зет Бели VI. краљу угарском и та је околност повода дала реченим писцима, да Уроша зета угарског краља с тим Ростиславом идентификују. Голо је дакле нагађање само да је Акрополитов Rosos Uros, руски Ростислав. Па кад је именованим писцима слободно било нагађати нек просто буде и мени домишљати се и рећи: да је Акрополитов Rosos Uros наш Урош краљ и да је Акрополит управ написао био „Rasos Uros“ рашки (краљ) Урош а Rosos је само погрешка доцнијих преписача.

И нисам ја први који то кажем и тврдим; већ је оштроумни Пејачевић приметио, да српски Урош „ab Acropolita corrupte Rossum Urum dici, quod recto ordine conversum non aliud, quam Uroschum significat“ (стр. 189) и на стр. 200: „Acropolita Uroschum, praepostero vocum ordine Rossum Urum scripsit.“ И Палацки у чланку о руском кнезу Ростиславу примећује „очевидно есть, что то ошибочное имя „Rasos Uros“ должно относиться къ тогдашнему сербскому королю Стефану Урошу“ ¹⁾ У чешком научном словнику у чланку „Bulharsko“ написао је Фриауф, да је српски краљ Стефан Урош мир међу обема странама, — грчким и бугарским царем — учинио а г. 1867. заборави исти научењак, шта је пре 6 година казао, те у чланку „Ростислав“ истог словника приписује дело примерења Ростиславу. Са словником смо се успели на висину времена, даље не можемо.

Акрополит дакле каже — као што га ја разумем — да је рашки краљ Урош био зет угарског краља а таст бугарског цара Михаила Асена. Ако је Стефану првовенчаном Евдоксија и Уроша I. родила, као што се опште држи, ²⁾ онда је врло веројатно, да Урош, који се пре 1200. родити морао није чекао 41 годину живота па да се ожени. Он је пре него што је Јелену Францускињу узео већ ожењен био и од те прве жене можда кћери угарског краља и кћер добио, коју је за бугарског цара Михаила Асена удао. И за подкрепљење те хипотезе могао би навести речи Летописа карловачког: „Урошъ хрпави родн съ своєю свпржницею Еленою, дъщерію кралѣа оугарскаго“. ³⁾ Али би то

¹⁾ В. Чтен. П. О. И. и Д. Р. 1846. I.

²⁾ Само Пејачевић мисли, да је Уроша I. друга жена Стефанова Млетачкиња родила

³⁾ Шаф. Л. 60.

све само пусто нагађање било, јер Данило архиепископ, који је при погребу краљице Јелсене био, каже изречно, да је она рода Фрушка била. И познати нам већ С. Љубић вели да се Урош I. двапут женио и да му је прва жена била кћи цара бугарског Михаила Асена, оног истог, који је по Акрополиту имао за жену кћер Урошеву. „Стјепан Урош I. узе Михайлову кћер за жену, а то му је прва била,“ то су речи Љубићеве. I. Љубић ил' није разумео речи извора из ког је црпио: „i podařilo se mu (Стефану Урошу) sameho Michala Asěna si získati, kterýž dceru jeho v manželství pojal“ (чешки научни Словник I. стр. 971) или је мислио да му треба преокренути ствар, па кад се већ не може доказати да је Урошева кћи била за Михаилом Асеном, рећи, да је прва жена Урошева била кћи Михаила Асена. Entweder — oder.

Шта ми је дакле сва мука моја око виндикованја Акрополитовог Уроша за Србство помогла? Помогла ми је то да увидим да се и на Акрополита ослонити и речи његове за темељ расправи нашој о жени краља Уроша I. поставити не можемо, но да морамо и опет к домаћим изворима прибећи.

Као што сам горе већ напоменуо, архиепископ Данило каже на стр. 58. да је жена краља Уроша I. била „отъ племени Фроужь-кааго дьшти сохшти славноу родителю, въ велнцѣмъ богатствѣ и славѣ свштемъ“ а у животу краља Уроша додаје се да је била „отъ племени царьска отъ рода же Фроужка.“ По Летопису који је патријарх Пајсије у животу цара Уроша употребио „Елена бысть Франуашкаго крааа дьщи — regis francorum filia (Arkiv III. стр. 11). — И Мавроурбин каже да се Урош оженио Јеленом „породы Францускїа“ као што у руском преводу стоји.

Бранковић је први у својој кроници рекао, да је Јелена била кћи Балдовина последњег латинског цара у Цариграду. И та хипотеза Бранковићева прешла је преко извода његове кронике (в. Гласник XXI. стр. 339) у Летопис трonoшки а преко Раића у новије историје.¹⁾ Балдовин се тај родио око 1218 или 1219. године. Њему је истина још 1229. године обручена Марија кћи Јована Бријенског, цара латинског, али од ње рођена кћи могла се је тек 1253. удати,²⁾ а по Данилу се Урош наш наскоро по заузећу престола 1241 г. оженио Јеленом. Али све то и многе друге хронологијске неприлике, да и не помињем, довољно ће

¹⁾ Крстића стр. 128. Љубића стр. 169.

²⁾ По Диканжу је Балдовин имао осим сина Филипа кћер Катарину, удату за Карла Валоа. Али о томе се други историци сумњају.

бити да ставимо питање: одкуд је Бранковић на концу XVII. века знати могао, чија је кћи била Јелена, жена Урошева, кад извори, из којих је он црпио о том ништа незнају.

Сад дакле ни најмање није веројатно, да је Јелена била кћи Балдовина II., да није она „des h. Ludwigs (краља француског 1229—1270.) Fräulein Tochter gewesen“ као што се Фрешкот домишља и као што II. Витезовић (Ritter) тврди. Али се и то не може ничим потврдити.

Шта дакле да се ради?

Ништа друго не остаје ми но завирити у књижурину Фарлатијеву, па ако нам и из ње не засине светлост историјске истине, са стидом признати, да бар ја најмањи међу браћом неznam: чија је кћи била благочастива наша краљица Јелена.

Шта стоји у Фарлатијевом св. Илирикуму књизи IV. на стр. 440?

Казавши, да је Урош ¹⁾ краљ имао за жену Јелену „ex Francia feminam acque nobilissimam et religiosissam, quam alii Mariam vocant“, саопштава нам Фарлати ову калуђерску бележку: „Anno Domini 1287. Monasterium S. Mariae de Scutari et Monasterium S. Francisci de Antibaro et Monasterium S. Marcii de Dulchino per Dominam Mariam de domo Chieriz de Francia, Reginam de Zenta hoc est Mysiae inferioris, in partibus Albaniae. Quae regina jacet sepulta in Ecclesia S. Marci de Dulchinio coram altare majore cum Domino Anselmo ejus filio“ (quem forte, примећује Фарлати, ex alio marito suscerit in privata rerum suarum fortuna sive ante, sive post initum cum Radoslavo conjugium). С овим записом треба упоредити оно, што је Кукуљевић рекао у аркиву књига IV. о истој задужбини српске краљице Марије, жене Уроша великог. Ја знам, шта би се против записа тога приметити дало,²⁾ али ја неznam куд већ на основу тога записа проглашујем да је жена Уроша I. била „de domo Chieriz de Francia.“ Трудио сам се, да о племенитој тој обитељи француској што дознам — но сав ми је труд узалудан био. — Краљица Јелена родила је Урошу: Драгутина и Милутина, а по трonoшцу и више кћери. У листини једној краља угарског Беле IV. изданој 9. Априла 1269. г. каже се да је делија Михаило „filius Petri de genere Chak“ у боју, који су Угри били помажући Бели мачванском бану, сину горе-

¹⁾ Фарлати нише управ Радослав ал' мисли Уроша I.

²⁾ Калуђери су, може бити, помешали краљицу Јелену са женом брата му краља Радослава, која се могла преудати и с другим мужем Анзелма родити.

споменутог Ростислава, противу Уроша краља српског (contra Uros regem Serviae) заробио зета истог Уроша и сина неког дворског частника.¹⁾

(Наставиће се.)

У ДУШИ МИ СЛОБОДА . . .

У души ми слобода
Настани станак свој,
Отуд ми често леће
Срдашца лаки пој.

Па што ју тако љубим:
Гони ме ропски свет!
Што слуга несам веран.
Што несам робе клет!

Хај, гадни, ропски свете,
А коме рече то? . . .
Зар незнаш, реч слобода
Да ј' Србину свето!

Зар незнаш, Срб и врага
Проклетог даштује,
Кад види: за слободу
Да рабро војује!

Ал' праштам теби, робе,
Опроштај ево, на:
Та знам, ти знао неси,
Та — да сам Србин ја!

У Пожуну.

Ђена Павловић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Ето за њима опет једна се зајапурила па сикће на свога по-старог човека што крај ње иде:

— У друга мојих игра срце у грудима кад виде мужеве своје, богме има и за ким; други мужеви љубе жене а ја седим и чекам свога, па и ако ми је гори од сваког пса! Какав је гадан не могу ни да га погледам, а камо ли да га загрлим и пољубим . . . Ах, што ћу боже, што ћу! Други мужеви облаче своје жене у свилу и кадифу, а мени мој не ће ни мараму да купи . . . Други мужеви воде своје жене под руку, а мој од мене бежи два дана ода Ох, што ћу, боже, што ћу!

Међу тим муж тражи очима своју Перку и мисли:

— Е не мош, брате, навезала се проклета жена: „ајде, и ја ћу, и ја ћу с тобом“. Е већ ми је у крв удробила, данас морам ићи Терки да је ижљубим ватрено, да је ижљубим, еј како

¹⁾ Fejér, Cod. diplomat. IV. vol. 3 pag. 490.

би је ижљубио, чини ми се е би умрѐо љубећи је... умрѐо би о њеном врату....

За њима ишао је трговац и трговкиња, па и ако она неје била обучена ко што ваља и расчупана, са завишћу је гледала на чиновниковицу, па се онда примаче своме мужу, и гурну га левим лактом.

— Шта си ти моја мила, Като, сад постала тако луда? запита млади трговац са танким брчићима своју дражајшу половину, и погледа је тако ласкаво у очи, као што гледа гладан човек на врућ леб и вруће ђебапчиће.

— Мито, купи ми оваку хаљину као што је ова, и трговкиња без икакве церемоније показа прстом на чиновниковицу.

— Купићу ти, душо моја, купићу ти, ето одмах сутра купићу ти!

— Ти имаш доста пара, драги мој, а ето та чиновниковица знам да нема ни петка за душом, а како се обукла!...

— Имам, злато, доста пара, купићу ти што год ти воља..

Трговкиња се развесели скиде мараму с главе па поче мислити.

— Да заволим кога, да се љубим с киме.... дознаће — е да га ђаво носи и онака сам пропала! Па нек дозна! А како и да дозна. Спава ти он, боже мој, као мртав... чим устане ајд' у дућан... Кад сам пошла за њега ја сам га љубила — он је био млад, леп. А сад? баш не могу да га очима гледам. Ама како ћу и да га волим кад је још дете? Нема јошт ни двадесет година а хоће жену. Не љубим ја боме голобраде. Али сад кога ћу?... Нико не долази од тих проклетих официра ни чиновника нашој кући; никог не знам. Ман Јанка што живи код теткице? Ал' и он како ми се чини још нема појма о љубави, дете је још, истина ђак из велике школе, али је млад, глуп...

Ето то све ти не чујеш читаоче што си с нама на крову звонаре, али ајде сад да се скинемо сви да видимо шта ради Цаја и Љубомир.

— Права срећа неје у богатству, неје у цилиндрима, јер колико глупих глава стоје под њима; неје у свиленим хаљинама, ни кадифели ђурђичима, неје у фесовима од бисера и дуката ни дијаманатским гранама. Него је права срећа у хармонији карактера мужа и жене, а поред тога да и једно и друго буду задовољни са оним што обоје имају. Ето погледајте на коју хоћете кућу у селу. Ето тамо ће те видети матер како радосно слуша прво тепање своје миле ђерчице, старија сестрица забавља свога млађег брата и трпа му у руку комад проје, старија сестра приљезжно ради по кући, а син други деље осовину за кола, а отац

плете врпце за опанке своје. Ето погледајте иде и стара баба и нешто мрица као да неје задовољна са свим, но унучићи потрче јој на сусрет, и она за један тренут заборави све на свету... Не знам како су ваша, ал' мени су ове слике топле живе, и кад их човек погледа, он заборави све подлости овог света.

— Ви г. Љубомире говорите тако убеђујући, да ја управо зажелих да идем у село и да тамо живим, да живим тамо природно, далеко од овог изопаченог варошког друштва, рече Цаја.

— То би била крајњост, рече Љубомир, — зар ми не можемо живети у Београду, у Шапцу, Бечу, Паризу ил' где ви хоћете, па опет живети просто, природно, живети човечански? Шта човеку треба на овом свету? — да се наједе и напије, да се одене и обује, и да има добар и зими топао квартир. А све друго, прво је сувишно за човека, ил' му бар преко не треба, а друго одузима му спокојство, време, и одвлачи га од физичних и умних радња.

— Па добро, али кажите ми, бога вам, како ће те ви живети, кад се ожените, запита Цаја?

— Разуме се тако исто као и сад. Но ви велите да жењен човек не треба да живи тако, као бећар, да ожењен човек има више потреба, више бриге, дакле и више трошкова, и да се тада јавља сасвим други живот. Ал' не треба заборавити, да у мене сад раде само две руке, а кад се оженим, радиће четири, и мислиће два мозга. Женом Љубомиру Каљмићу може бити само она, која се не боји послова, која је кадра да рече: „Тог ручка, тог стана, те хаљине такве каква је и какву имам, ја је се не стидим, то ми је част моја, то ми је рад руку и главе моје. Несам ништа ни од ког добила, ни с које ми се стране привалило неје, ни сам од оца добила, све сам сама израдила.“ Но ви ме питате како ћу ја живети кад се оженим. Ево како. Ја рекох да човек треба да се наједе и напије, дакле и ја са женом као људи морамо јести и пити. У осталом ја устајем пре седам сахата, идем на пијаци, купим парче мяса, и наједем се. Ако узима ли будемо више прихода, то ће мо ми куповати и вина и пићемо по сатљик по два. Но да речемо да имамо добре приходе. Онда ја у подне узмем жену, ил' она мене узме, како хоћете, и одемо у ма какву ашћиницу, у којој извршимо једну преку нужду т. ј. наједемо се. Друга је потреба стан. Ако наши приходи не буду велики, то ћемо ми имати само једну собу, или још ако само узмогнемо две. У једној ћемо спавати, а у другој ћемо читати и примати госте. Што се тиче треће потребе, т. ј. хаљина, то баш не морају бити од свиле, нити из кадифе већ проста и чиста хаљина без икаквих „гарнирунга“ чипака, гајтана и ширита. Ја знам ви ћете рећи,

да ако ја станем тако живети као што вам рекох, то ће свет мене и моју жену исмејати, и београдске тете и куме не ће ми дати живети. И ја тако мислим, али за кога ја живим на овом белом свету: ја л' за самог себе, и своју срећу и блаженство, ја л' за свет? Ајд' да речемо да у Београду још има Турака и Туркиња, и да су се ове почеле исмевати мојој жени, што она не носи шалваре и не кани косу и нокте. Шта треба да ради моја жена? Зар да онај час обуче шалваре и да обоји косу и нокте само за то, да избегне исмевање Туркиња? По мом мњењу, моја жена још треба да се смеје глупости Туркиња, које се смеју томе што баш ништа неје за смејање. Други пример. Ајд' да речемо да су Французи увели у моду да жене мету на главу свињску њушку, а људи да задену за капу магареће уши. Па зар и ми да им станемо подражавати, а да се не смејемо светом лику човечијем и то само за то, да се нама не смеју паризлије и парижанке, и да би нас звали прогресивнима? Треба се смејати тима, што су од себе начинили нељуде, а не онима, што сами себи пеку за ручак парче меса, ил' иду у ашчиницу. Зар неје боље појести ма један тањир јела на миру, него пет па да ти преседне? Наше се жене по цео дан свађају са куварицама, и надгледају непрестано за што је месо загорело или за што је лонац прекипио; а оно опет и загори и прекипи. Један се господин жалио у новинама да не може да нађе у Београду честиту куварицу, и да оне све краду, да имају своје милоснике, да завађају мужа и жену, па како се напију и тако даље. Па опет како он тако и друга му браћа опет држе такве куварице, а за што? — За то, што хоће да једу по пет јела, а не једно.

У то доба притрча им Пера, и они морадоше да прекину разговор, и да слушају његове приповетке, како је нека госпоја мрднула на њега главом и осмехнула се, а како је опет друга на њега намигнула, па онда како је он нагазио неком господину на ногу, па како се нека попадија опила, па дошла на вашар да се истрезни, и још бог те пита шта.

Око седам сахата они се сви врате кући, и Љубомир пође да по обичају испраћа другове своје до њихових кућа. Тада је Љубомир мислио: Ако ли ту младу девојку дочепа какав подлац! Шта ће од ње бити, то сам једини Бог зна... Ја сам сиромаша, а она је богата, ја сам слободан, а она зависи од оца преступника... Шта да радим? Така дивна, така свесна девојка, кака би била жена кад би пошла за савестна човека... а овако?...

— Сретња девојко, која ћеш бити љуба Љубомирова — мислила је Цаја. А моја судбина?...

VIII.

Било је око девет сахата из јутра. Давно се сва варош пробудила, а по улицама ври свет, у неким кућама, особито у кућама демократским, давно су већ и доручковали, а у кући Саве Јовановића тек што је свануло, или свануло је ал' још неје баш како ваља, то се видело по нередy што је царовао по његовој кући: метла је лежала на сред собе, столице су биле испремештане, пачавра водом поквашена била је бачена на сто, а друга њена сестра мирно је лежала на прозору, све је то доказивало да у кући нема домаћице, која би то уредила, и метула свако на своје место. Та је иста соба поред свег нереди била и раскошно намештена: то је била права соба богатог београдског аристократа. Столице су биле од ораховог дрвета, а по дуваровима висила су грдна огледала у позлаћеним оквирима, и свакојаке слике бојадисане и литографисане од којекаквих швабских мазала, фотографске слике родбине и странаца, једном речи свакојаких, и у свакојаким оквирима. Ту ти је био и гласовир, под је био покривен простиркама, на прозорима биле су беле завесе, а у једном углу висео је сахат што свира. На орманима била је тушта и тма којекаквих дрангулија, шољица, ваза и т. д. Кроз отворена врата ове собе видела се друга, која је тако исто дивно намештена била само што у њој не беше канабета већ миндерлуци са лепим коластим ћилимима и јастуцима. У тој соби бежу три девојке. Једна од њих прегледала је неку материју, и гунђала је сама за себе: „Лена ал' није баш најлепша, у Каролине биће боља.“ Њој је било од прилике осамнајест година, црте њена лица бежу доста нежне и правилне, али у њима не беше живости; неко бледило прелеваше се по лицу њену. По том бледилу могао си читати да она најволи да седи на једном месту, да се не креће, да „мало једе али да се лепо носи.“ На против савршену противност представљаше њена сестра, висока, танкострука живих очију румених образа. Но та живост неје била живост човечанска већ живост мајмунска, коју сваки утисак раздражи. Она је гледала некакав колир и свакога часа погледаше у прозор. Најпосле на миндерлуку седела је трећа девојка најлепша и најдивнија, она је мирно рад радила не погледајући никуда.

— Цајо, — рече јој она што разгледаше материју, иду ли на бал у жутој хаљини?

— Бога ми не могу ти казати, — рече Цаја не подижући очију с рада, — ја врло ретко идем на бал, а осим тога, бога ми, мало ме се тиче какву ће ко обући хаљину и како му доликује.

— Ама иде л' се ил' не иде тек сад мораш ићи кад си је купила, — рече јој она друга, — ја волим сваку боју осим црне, само да је свила. Истина Живко ми је казао да сам лепа у свакој хаљини.... и он се примио службе — има девет дуката плате на месец.... Ал' што има лепе бркове па што уме оком да повуче, е нема му пара.... Ама, је ли, Цајо, за што Љубомир не воли Живка, ти то сигурно знаш?

— А одкуд ја да знам? рече Цаја.

— Е одкуд, што се ти са Љубомиром у велико дружиш! Мени је већ Милка казала како си се ти у њега заљубила, и да му мислиш бити жена.

— Ништа ти ја, Драга, несам говорила, — рече Милка; — ја сам ти само то казала да Цаја неје глупа, и да је умела избрати себи врло доброг мужа.

— Ала је погодила; — рекне Драга! Дед, молим те, кажи ми шта је код њега лепо, кад ни пет дуката нема у џепу! Баш ја не видим у њему ничега лепога ни доброга. Никола Илић хиљаду је пута лепши од њега, па се опет Цаји не допада. Ама кажи ми молим те, Цајо, зашто ти се Никола на допада?

— Маните се којекаквих глупости; рече Цаја, — ја ти нигда несам казала да ми се Никола не допада, а да ми се Љубомир допада.... Они су обојица добри људи.

— Слагала си, Цајо, крупно си слагала, то неје лепо, — продужи Драга. Та ја већ знам да ће те Љубомир узети, да си ти њему дала реч, и да ће се тада Никола ил' из пушке убити, или се удавити, а то све од љубави.... Ја сам снила да си ти ранила Љубомира печеним прасетом, а Николу грахом.... Ни то неје лепо од тебе! А знаш ли, да кад ко коме у зну даје граха, да то значи, да ће он бити узрок те ће се онај убити који га прима? Још сам снила, да си ти дала Љубомиру смокву, а то значи да ће те се љубити....

— Молим те, Драга, престани, немој говорити којекакве глупости. Ја то не могу да слушам, — рече Цаја погледавши своју другарицу таким погледом, који би зауставио и највећег брбљова и најлакшег ветропира. Ох, само да сте кад год видели како је јасан, благ, милокрван, божански поглед тај дивних очију! Та и најокорелијим прокаженима задрктала би колена пред њим, они би осетили како им је ниска душа пред добротој невиности и енергијом ове дивне девојке.

Драга ућута неколико тренута, па онда опет поче говорити: Чујеш Цајо, кажи ми, молим те, хоће ли бити много света код вас до вече на балу. Хоће ли свирати банда? Хоће ли бити што омладине?

— Не знам, одговори Цаја, — отац ми ништа неје говорио. И ето видите из ових речи да ће до вече бити бал у кући Саве Јовановића, но Цаја још не зна ко ће бити на том балу, а њен отац сео у другој соби, па од дуга времена распалио и вуче грдан чибук од трешње са великим ћилибаром и премишља: Бог сам зна шта се ово од мене ради: време лети, године пролазе, а ја никако не могу да заборавим моју покојну жену, и не да ми мира ни дању ни ноћу. И плаћао сам по манастирима те калуђери служише парусије, писао сам писанија, давао сам на цркве, давао сам сиромасима трошка да иду на хаџилук, па да на гробу спаситељевом помену и мене — и ништа не помаже. Сад ћу одпочети да се веселим, не би ли у вину и весељу тугу утопио. Господе молим, ти се, помози ми само да заборавим проклету тугу што ме мучи. Учини, Боже, молим ти се, да ми се очи помуте, те да не видим крвав труп моје жене, и ја ти се клетвом кунем, да од сад никад никог ударити не ћу. Вечерас ћу да дам тако весеље, да ће се дуго о њему причати, па ће чак и на Врачару бити дуго разговора о њему. Сав ће Београд знати да су код мене била сва „отменија“ господа и нека господа министри. Па богме и Цаја дорасла за удају, треба ми је удавати. Али како се то моја кћи изокренула и изоначила, е не могу да се начудим. По некад стане тако бубати, да ми се смркне. Ни најмање неје налик на мене. Ето ту скоро запреси је један наш први официр, први ађутант, а она у место да се обрадује, и да ме у руку пољуби што сам јој нашао таквог мужа рече: „Ја желим отац да се удам за човека, а не за солдата, па ако не нађеш таквог човека, који би ми се допао, ја се не ћу ни удавати.“ Ето куд је стрмоглав у пропаст пошла. Но Сава неје такав човек да допушта својој ћери да размишља о себи; он ће показати да је отац! Пре ћу је мртву у гроб спустити, него што ћу дати да она ради преко моје воље...

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

19.

О жени се нетко млад,	А ти муже, немуже,
Као да сам јадан ја,	Други људи, виш, косе,
Жена ме се не боји,	А ти дома, тер дома.
Често у род одходи.	И ја узе косицу,
Кад из рода доходи	Одох косит' ливаду,
Мени јадну говори:	Свима дојде ужина,

Мени јадну ни ручак,
 Преби косу на двоје,
 А косиште на троје.
 И ја одох до куће,
 Жена седи код куће,
 Ногама ватру потиче.
 Кад завири у наћве,
 Шаров лежи у наћва,
 Наћве зубма гризуће,
 А решићем мигуће.
 Ја је покрих бињишем,
 Опилах је сикиром,
 Поведох је пуници.

Ал' излази пуница,
 Мени, јадну, говори:
 А ти зете, незете,
 Куд се амо везете,
 Ево теби два вола,
 И трупљица платна,
 Води зло од врата!

20.

Црна гора нема разговора,
 Него једну сињу кукавицу,
 И ту јој је мало разговора
 Од Ђурђева до Петрова дана.

У Бањалуци.

ОГЛЕДИ ПРИРОДНЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

од Луја Бихнера.

Снага и материја.

„Васиону нити су створили богови, ни људи, него је она увијек била и вјечно то ће бити живи огањ, који по одређеној мјери букне и угаси се, — игра, што је Зевсо игра сам са собом.“

Хераклит од Ефеса.

„Коме је вријеме вјечност, и вјечност вријеме — томе је мирна крајина.“

Ј. Беме.

„Снага није какав бог бодач, нити кака ствар одјелита од материјалне основе, она је не одвојито својство материји, која вјечно живи у њој.“ — „Снага, која не би била везана за материју, која би слободно лебдила поврх материје — то је са свијем празна престава. У гушику, угљенику, воденику и киснику, у сумпору и у фосфору живе вјечито својства њихова.“ (Моленот.)

„Кад погледамо у суштину ствари, видјећемо, да нема ни снаге ни материје. Обоје су само са разлијех гледишта апстракције ствари, као што су ове. Оне попуњају једна другу и претпостављају једна другу. Инокосне немају живота и т. д.“

„Материја није као кола, у која ћеш снагу, као коња да упрегнеш и да испрегнеш. Честица гвожђа јест и остаје јамачно једна иста ствар, па летјела она поврх васионе у метеорном камењу, или зујала у шини на точку од ватренијех кола или у крвној

ћелијци минула кроза сан у поете. — Ова су својства вјечита, она су непромјенита, нити се могу отуђити.“ (Дибуа — Рајмон.)

„Из ничега не може постати никака снага.“ (Либиг.)

„Ништа нам на бјелом свијету не даје права предпостављати егзистенцију снаге по себи и за себе, без тијела, од којег она потиче и на које ради.“ (Кота.)

Овијем ријечима припознатијех природњака започињемо главу, која треба да нас опомене једне од најпростијих и у пошљедицама најважнијих, али баш за то може бити најмање познатих и признатих истина. Нема снаге без материје — ни материје без снаге! Ни једна се не може замислити сама за се; одлучите је и обје ће постати празне апстракције. Замислите материју без снаге, најмање честице, из којих се тијело састоји, без оног система узајмичног привлачења и одбијања, који је саставља и тијелу облик даје, замислите да нема молекуларне снаге у кохезији и афинитету — па шта мислите, шта би онда било? Материја би се морала од један пут распасти у формално ништа. У тјелесном (чуственом) свијету не знамо нигде никаке материјалне честице, која не би имала снаге; а баш овом снагом она врши улогу своју сад у оном облику, сад у савезу са сличним честицама материјалним, сад у савезу са различним. Па и у мисли (идеално) не можемо никако да замислимо материју без снаге. Замислимо како хоћемо праматерију, па опет између најмањих честица њезинијех мора увек бити систем узајмичног привлачења и одбијања; без тога их не би било и пропале би без трага у вакууму. „Ствар без својства — то није ништа, нити се може замислити нити се у природи наћи.“ (Дрозбах.) — Тако је исто празан и ништав појам снаге без материје. Почем већ имамо закон без изузетка, да се снага може појавити само у материји, то онда снага тако исто не може живјети без материје, као ни материја без снаге. С тога се, као што Мулдер право разлаже, снага не може давати (саопштавати), него само будити. Магнетизам се не може, као што се чини, преносити, него само изазивати, откривати, кад промијенимо агрегатско стање медијума његова. Магнетца се снага упија за молекуле гвожђу, и она је н. пр. на магнетском штапу најјача ондје, гдје се са поља најмање или ни мало не опажа, т. ј. у сриједи. Замислимо електрицитет, замислимо магнетизам без гвожђа или без онијех тијела, на којима смо гледали појаве снаге ове, без онијех материјалнијех честица, којих узајамно молекуларно задржавање јест баш прави узрок појавама овијем — и онда не бисмо ништа друго имали, него само један појам без икаквог облика, једну празну апстракцију, којој

смо само за то надјели име, не бисмо ли боље разумјели појам тај. Да није било никад материјалних честица, које би могле бити састав електричном стању, то онда не би никад било ни електрицитета, и ми само помоћу једне апстракције не бисмо никад ништа могли ни слутити о електрицитету. Јест, морамо рећи, електрицитета не би никад било без овијех честица! Све тако зване импондерабилије, топлота, свјетлост, електрицитет, магнетизам и т. д. нису ни што више ни што мање, него промјене у агрегацком стању материје — промјене, које као неким надражајем прелазе с једног тијела на друго. Топлота је размицање најситнијих честица материјалних, хладноћа, примицање тијех истих честица; свјетлост и звук то су тијела, која се њишу и крећу као вали. „Електрицитет и магнетичне појаве,“ вели Полбе, „постају, као свјетлост и топлота, по искуству узајамним одношајем тјела, молекула и атома.“

На овијем основима именовани испитивачи дефинишу снагу као голо својство материји. Снага тако исто не може бити без материје, као ни виђење без апарата својег, као ни мишљење без апарата својег. „Никад ником није пало на памет,“ вели Фогт „да доказује, е може бити моћи одвајања и без жлезде, и моћи прикупљања без мишићнијех влакана. Та је идеја тако страшно луда, да нико не смијаше ни помислити на њу, сматрајући те органе.“ Ништа нас друго не могаше обавијестити о егзистенцији снаге, него промјене, које на материји осјетно опажасмо, и које, скупивши их по сличности својој под једно име, зовијасмо именом „снага“; другим се путем не може ништа о њима знати.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

АВЕРДАР. Први јск. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни, стр. 136.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ, епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни, стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНА, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ни, стр. 44.

Књига је Симе Поповића преведена врло добро, стих је у њега гладак, језик разумљив, а штампа лепа. Што се тиче садржаја саме књиге, то не можемо признати да је сасвим од користи нашем народу. Како „Махабарата“ и „Савитра“ тако и „Рамајана“ т. ј. поезија Индијанаца није ништа друго до проговор чеда, које појавивши се тек на свет, још није постало човеком и самосталним карактером. Ту су се измешали људи и богови, богиње, лепотице, гуске и слонове, змије — чуда, што их извршују смртни, бесмртни и животиње. Ту се богови или идеали народа показују глупљи од простих смртника, слободно им је говорити свакојаке бесмислице, и бити онаком децом, какове не ћете наћи међу људима. Можда ће неко приметити, да и Илијада и Одисеја Омирова, којима се цео свет диве, имају истих мана, каквих и индијске епонеје. Али се ми у томе никако не слажемо. Јелински богови, као и сами Јелини, имају чисто човечији појам, а мане су њихове просто мане човечије, природне; овде се човек бори с моћном природом и у нечем је побеђује: природа помаже човеку, који се труди и мисли, учећи га да даље напредује и да се не плаши препона. Напротив у индијским епонејама и бог и човек нестална су деца, која се, бог би знао за што, срде, лелечу, боре, казне једно друго, и опет се мире и једу и пију заједно. Уопште је поезија Индијанаца туга и радост народа, који је тек почео да живи, или су тек народне песме, каквих има сваки новорођени народ. Ми пак, метнувши руку на срце, велимо, да наше народне песме стоје много више од индијских, и да се у нашим песмама огледа право страдање и истинита радост човечија, дочим ма какав „Нал“ плаче и радује се, не знајући за што, будалише истом да будалише, и страда истом да страда. Једном речи, ма да се немачки филолози, археолози и историци усхићују индијским песмама, ипак је то природно само Немцу: он се узнесе и таком беспослицом, које се нико други неби латио. Истина је, има и таквих људи на свету, који мисирску мумију цене већма него хиљаду живих људи.

Сима је Поповић превео „Махабарату“ с немачкога, а не с оригинала, дотеравши местимце (по своме увиђењу) различне абсурдности, које се налазе у многим немачким преводима, дакле и у оригиналу, по томе, што су се Немци навикли све што је старо преводити од речи до речи са свима погрешкама.

Сима је Поповић пуно вешт и српском и немачком језику, и ми мислимо, да му не би сметало прихватити се превода некојих хајнових песама и шилерових драма итд. и то са избором, а не као што раде наши превађачи, који понајвише бирају најслабије песничке ствари.

Иначе не шкоди, ако ко прочита „Махабарту“, особито ако се занима историјом, историјом књижевности и образовањем народа, будући је „Махабартата“ живот старог века фантастичке Азије, која се некада фантастички развијала те фантастички и пала не оставивши никаква трага, окром неколика милиона робова, које сад гоне неколико хиљада Енглеза. Управо рећи, индијски народ треба да проучавамо, али песме његове нису за нас. Ко прочита књигу Симе Поповића, тај ће о томе мислити као и ми. Како му драго била бујна поезија, ако нема у њој живих слика и живих људи, онда поезија није поезија.

Сад да говоримо о књизи Јована Илића „Пастири.“

Све се више и више увиђа, да искуство мало по мало шири своје границе и прима у свој круг такве елементе, који су му дуго времена били страни: песма узима форму приповетке. Искуство је досад другим животом живило, него што је обично у свету; искуство је искључно ишло на то, да улепшава и теши, и, душа ваља, искуство је вршило свој задатак као што треба, т. ј. обмањивало је и заваравало, у колико је добро било. Исто је искуство као плод узурности ишло на узурност и живило на узур, наслађавало је доспевне људе, и оно му је давало уличкани, утешљиви и успављујући и ниски карактер, који саставља необходну суштину свакојакх размазних наслада и слађаних санова.

„Ој, кад срцу зора руди,
— Кад му свиће дан...
Мора срце да загуди
Милу песму у милоти
Дивни спевак у дивоти
Да поздрави зору рану,
Да поклони рујном дану
— Гласак уздрктан!...

Тако говори један млад песник, и то са свим основано, јер њему се чини да песник без зоре, без љубави и цвећа није песник. Он се радује и тужи у песми, ал' у самој ствари тешко да се зори радује, а Бог зна, да л' ју је кад и видио! Може бити да он спава до 11 сати? Но треба да покажемо свету, да и ми осећамо красоте света. У осталом туговања и наде, о којима пева већина наших песника, не бише никад истините, тако да у срце дирају; то је та тиха, слатка туга, то су те нејасне наде, којих се потреба потпуно осећа, кад се живи онако на узур. То није туга, то нису човечије наде у будућност, већ то су

пријатни осећаји малаксалости. Човек је задовољан и сретан; он добро живи, добро једе и пије, не осећа тегобе и страшне материјалне нужде, ни спољашњег притиска, ни стењање суседа, ни смрт брата; не тиче га се што му ближњи гладује и зебе. Али у исто време осећа и то, да нешто не достаје, да није све тако у свету, и да се не живи као што би требало. То што му не достаје, то нешто, што је преко потребно да се изведе општа слика живота, то је та сама туга, која за сведоке призива бледи месец, рујну зору, јарко сунце и шарено цвеће, и која није ништа друго, до забавна мисао, којој се рад промене даје сетан невесео карактер. Не би тако певао и казивао својих осећаја прост Србин, тежак; његова радост и његова туга није така; он се не заваљава животом, не обмањује ни друге лажним осећајима. Читајте народне песме. Да можеш опевати прави живог, треба да сам проживиш и пропатиш, а човек, који пише тек из беспослице, не може проникнути у душу другог човека. Он н. пр. пева о љубави и цвећу, или плаче и тужи уз свирку и игранку онда, кад би му ваљало веселити се. Зар није бедасто, тужити с тога, што ти је куварица зготовила леп ручак, који те заситио, или што имаш у подруму добра и стара вина.

Јован Илијћ не разликује се од других наших сентименталних песника, само што је узео други начин писања, и из лирике направио приповетку у стиховима под насловом: „Пастири.“ Признајемо, да кад се не би у његовој књизи налазиле поједине изврсне слике, кад би му језик био сувонаран као у г. М. Бана, кад ова књига не би била написана чистим и глатким народним слогом, то би онда требало велике одважности, да прочиташ до краја то за нас готово туђе дело. Г. Илијћ умео је створити из српског живота тако љупку приповетку, која никако није могла понићи из српског живота. Приповетка није нова, она се понавља различитим начином у свима француским пастирским романима 18. и 19. века. Ко познаје књижевност из времена Људевита XV., тај је сигурно читао стотину романа таког садржаја. У осталом сваки читалац може наћи и данас таквих романа, ако прочита оно што је написао Алиберт, Суље и др. Г. Илијћа јамачно је одушевљавала каква год француска слика с надписом: „La petite Nini faisant la lecture à la mère,“ и хтео је да ту слику изведе у стиховима и да је примене на српски живот и обичаје. И мож'да би и заиста постигао своју намеру, да га нису занеле демократске тежње Француза, и да за место радње није изабрао шуме и горе, него Београд — па најпосле и Палилулу, и да није за јунаке своје спеву узео српске пастире, који мисле о свакидашњем лебу,

о порезу, о глади и зими, већ да је изнео на видик децу ма којег чиновника, који бере по хиљаду талира плате на годину и по триста дуката у име различних награда.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Пут вођаше тик недокучљивих острва. Код сваког стаде Робертсон и изађе са једним момком на сухо, те покупује од дивљих становника све што треба, често пута са опасношћу самог свог живота. На једном острву мораде се борећи повући натраг, на другом му не дадоше ни да изађе на сухо, а једанпут мал' што их не ухватише острвљани, који су били сасма опколили лађу.

При том долажаху све ближе и ближе обећаној земљи. Робертсон израчуна, да при поспешном ветру не ће ни два дана проћи, а они ће бити на Сајипану и подићи ће благо, за које је он толико страдао, толико грешио!

А још живи један, који има права на полутину целог тог блага, и не само на полутину блага, него и на срце лепоте Терезе, која ће са својом љубави усрећити оног, који јој донесе са собом десет милијона долара. Те речи лепе господе никако му не идоше из главе.

Али и Вилијам знађаше, да је онај, с којим је на једној лађи, у свако доба готов да га смакне, само да се покаже згодна прилика, те се с тога добро узимао у памет и пазио је на се. Чуваше се од сваке препирке с Робертсоном, и овај је већ и приметио био, да је увек, кад је спавао Вилијам, Томзон бдио на лађи, и да је овај легао тек онда да почине, кад се Вилијам пробудио. По свој прилици су се договорили тако међу собом и пазише обојица на Робертсона.

У једној необичној топлој ноћи ваљало је баш Вилијаму да управља крмом. Оба момка, што бијашу на крми, заспаше, а и Вилијам се био пружио на хасуру и задрема.

Робертсон је стајао мирно у једној зачкољици. Вилијам је лежао поред крме, а међу обојицом шетао се мали капетан, овамо онамо.

Робертсон гледаше где пред њиме спава онај човек, који му шћалше отети не само полутину блага, него и још више, срце његове доње. Још их једна ноћ дели од Сајипанског острва. Ова му ноћ мора бити последња ноћ.

Мали ловац мрожева не ће ни за жива бога да заспи.

Море почиње да бесни, валови се уздижу, а овде а онде подиже се тек по који талас висок као кућа и као да ће сад у стиху да прогута

читаву лађу. Робертсон извежбаним оком види, где се баш један из далека приближује, познаје га по трептећој пени.

— Капетане, рече Томзону, погледајте, где смо. Ја се страхота плашим, да не наседнемо на греду какву.

Томзон приђе столу, на коме је био компас и мапа и поче проучавати степене ширине и дужине.

Робертсон окрену међу тим неколико пута лако крманом, и окрену тако лађу с бока на сусрет ономе грдном валу, место да је кљуном кренуо према њему.

Капетан још непрестано тражаше јужни степен ширине, кад на један мах талас уздигне у вис лађу, на страну је нагну и онда преко ње одјури.

Опасност је та сасма изненадила лађаре, да је тек онда приметише, кад је већ минула.

— Шта би с нама? повиче Томзон, који се био ухватио обема рукама о једну катарку.

— Ништа, одговори Робертсон хладно. Море се нешто мало жести.

Место на коме је лежао Вилијам, било је празно. Из далека се тек могао чути један глас, који је надвикао хуку таласа, а наличио самртничкој вици, за тим га не стаде; још једном се могаше чути, али сада пуно слабије, па онда си могао чути само зујање ветра и бешњење мора.

„Пет милијона долара!“ помисли Робертсон и тражаше међ звездама очи своје дође.

У јутру рано дођу до Тимијанског острва. Шпањолска нека трговачка лађа, која је пролазила мимо њих, зауставиће их и запитаће, ко су и камо иду? Одговоре, да су бисер-ловци, и шпањолски се капетан задовољи тиме и пусти их да иду даље својим путем.

Сад имадоше још кратак пут да преплове. Кроз који час биће на Сајипану.

Кад је већ отишла шпањолска лађа, ступиће мали гојазни капетан Робертсону, те ће га смешећи се запитати:

— Млади пријатељу, не ће ни неколико часова проћи, а ми ћемо бити на мети. Мислите ли, да може мала лађица понети терет од педесет буради?

— За што не?

— А знате ли, да су педесет буради, пуних сребра, прилично тешки?

— Знам.

— И да су педесет буради, пуних злата, још тежи?

Робертсон прену. Вилијам је издао тајну.

— Је л' вам Вилијам поверио какву тајну?

— Наравски, млади пријатељу, наравски. Човек је смртан и не може напред знати, кад ће умрети. Ум за морем, смрт за вратом. На опрезу бити, не може никад шкодити. Добри ми господин приповедаше, на који

начин дођосте до толика блага. Све ми је на длаку приповедио, само не хте казати место, где су новци скривени. И знајући да је човек смртно, трошно створење, оставио ми је једно парче хартије, по којој именује мене себи за наследника, ако би случајно он напрасно преминуо. Да, човек је смртан, а бити на опрезу, не може никад шкодити.

Сва крв појури Робертсону у лице. У онај мах, кад је мали ловац мрожева и по трећи пут поменуо даје човек смртан, шчепари га џиновском снагом, подигне га у вис па с њим у море, нека искуси на самоме себи, како је човек смртно, слабо створење. За тим се маши за своја два самокреса, и заповеди обојици лађара, који су били на крми, ако им је живот мио, да врше само своје дужности и да не покушавају, да спасу свога капетана.

Робертсон дође сам Сајипанскоме острву. Једва једном дође до места, на коме је сакривено огромно благо. Сад је било све његово, неје га имао ни с ким да дели. Ништа друго не имаде чинити, но да само извади новце, да их натовари на лађу, па да онда лено отпутује с њима. Никога се не имађаше бојати, сви му такмаци беху тамо, где не певају шеве, а на тужбу покојника нема се бојати на земљи.

(Свршиће се.)

У Праг и у Прагу.

(Успомене с пута.)

П р в о п и с м о .

У Бечу, 12. цветња 1868.

Дороги мој, који ниси на дороги!

Славан је то господин био тај цар Асвер, ил' управо Асур, који оно цароваше целим светом од Инђана па до Етијопљана над сто и двадесет и седам држава. Славан је то господин био, и бивши славан не пропушташе ни једне прилике да не удеси какву славу и част својим велможама и верним грађанима своје престонице Сузе, а понајвише сам своје господству. При једној такој слави беше господар света врло „весео од вина,“ а почем је навек у вину истина и искреност, а искреност не трпи никакве тајне, тако беше и у цара Асура: дође му ћеф да покаже своје народу, како нема никакве тајне пред њим. Но која је највећа тајна азијатскога деспоте и сад а камо ли тада? Да која ће бити, ако није харем, ако није царица? У асуровом харему беше царица лепа Вастаја. „Нека дође моја царица, да виде моји бољари, да види мој народ, како нема лепше жене на свету!“ заповеди цар „весео од вина.“

Къзлар-ага оде и дође, ал' царице нема, лепа Вастаја неће да дође, осрамоти цара пред свима бољарима, пред целом сузанском фукаром. Цару, коме се клања сто двадесет и седам држава, да се противи једна жена и то баш онога часа кад је „весео од вина“ и кад оће да се пофали њоме! „Да је моје очи више не виде!“ — И лепу Вастају оправаше у род. И прође слава, прође весеље и цара прође „веселост од вина“ и настаде оно непријетно, оно ужасно чувство, које се зове мамурлук и које нам је тим ужасније што смо у већем господству, у већем рахатлуку. Досад је царев мамурлук растеривала лепа Вастаја, ал' Вастаја је у род оправљена, отерана, ко ће цара да разговара? — „Дајте цару девојака!“ — рекоше цареве слуге, „изведите најлепше девојке целог царства цару пред очи, па нека бира!“ Цару се та мисао допадне. Доведоше по избор најлепше цуре на царев двор, ал' — нема Вастаје. Међу доведенима беше једна кћи израиљева по имену Естер, „лепога стаса и мудре намети“; ал' цар је одбио већ толико лепши од ње. „Шта ћеш ти ту, девојко?“ запита је цар осорљиво. „Незнам ни сама, ја сам тела тебе да питам, ал' сад видим да нисам од потребе, збогом остај!“ и лепа чивуткиња се поклони и пође радосно и весело. „Охо!“ помисли цар, „каква је то горопад? иначе је свака била као утучена кад сам је послао од себе, а ова видиш као да се радује, па још одлази пре него што јој каза да иде!“ — „Је с' чула, девојко, стани мало!“ — Цар није жалио за Вастајом толико ради њене лепоте — међу доведеним цурама било је јамачно још и лепши, — он је највише жалио за њом ради поноса, којим се опираше његовој пијаној ћуди и да не беше цар — а царска се не пориче — он би је само ради тога био позвао натраг и молио је да му опрости. Естер је дирнула у ту нежну жицу. Реч по реч, и цар се погоди шњоме и положи круну на ведро чело израиљке.

Већ те видим како се одсемева, мислећи у себи: „Па што ми ту растежеш ту плесиву приповетку? Та ваљда и ја имам библију код куће, па могу је оданде читати! — У осталом шта се то тиче твога пута у Праг, шта се то тиче чешкога дивадла, или чега му драго што би забављало српско читаоништво?“

Нешто се мало и тиче. Ти би истина могао ту приповетку читати и у библији, ал' не са свим овако као што ти је ја каза, јер тако су је од прилике представили синоћ у бечком бургтеатру, у виду једног одломка грилпарцерове недовршене трагедије „Естер“. — Пре сам негде читао где Лаубе рецензује тај одломак, те у заносу свог одушевљења увиђа, да то управо није одломак, да је то читава трагедија. И ја велим, да је то све, ал' не што би то довољно било за једну трагедију, него што та приповетка без велике ћушке библијском преданију није за трагедију. Грилпарцер је морао сам увидити да се затрчао у избору предмета, и његови пријатељи учинили су врло слабу услугу његовом драматичарском гласу изнудивши од њега рукопис за преставу.

Ал' за мене је било особито чари у тој приповеци, ил' управо, баш у самој синоћној престави.

У гришарцеровом одломку царица Вастаја не излази на позорницу, па тако ни синоћ. Ал' Вастаја је тако важна особа у целој приповести, да се морала указати пред очима сваког осетљивог гледаоца, па и пред мојима.

Мени се царица Вастаја указала у једној првобожној ложи у виду — кнегиње Ј.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Добисмо важну, преважну књигу: „За слободу и народ. Покушаји Владимира Јовановића, члана уједињене омладине.“ Целом српству добро познати писац предаје ову књигу јавности само за то „да би се изазвале уједињене младе силе Србске на покушаје за слободу и народ, у чему је право и дужност свију људи, па и достојанство и снага младога Србства.“ У овој су књизи ови саставци: I. Шта је слобода. II. Приступ предавању науке о народној привреди у вел. школи у Београду (у септембру 1863.), III. Сагласност у народној привреди. IV. Законитост (по Вастају). V. Савез сила. VI. Србски народ и источно питање. VII. Неколике црте историјског живота Србског из историје Србске књижевности коју је написао Павле Јос. Шафарик. VIII. Србенда и готован. IX. Србин и Српкиња — такви какви су. X. Србска омладина. XI. Слога Србске омладине. XII. Прва скупштина Србске омладине. XII. Поглед на прву скупштину Србске омладине. XIV. Наш народни положај. Наше народно издање. Мислимо да нам не би приличило да у препоруку ове књиге и у похвалу њеног писца речи трошимо, кад и тако сваки свестан Србин зна шта вреди српству сам писац шта ли радња његова за слободу и народ српски. У место многих речи дакле за сада само толико да је цена књизи 1 фр. а. вр. и да се може добити за готове новце и у уредништву овога листа.

* Добисмо књигу: „Аманет или срећа у пепелу. Позоришна игра у 5 радње с песмама. Написао Јован Деметровић, кројач.“ Цена је књизи 40 н. а. вр., а добити се може у Темишвару код самога писца, који је у свако доба готов овај свој за позориште удешени комад с песмама заједно уступити свакој позоришној дружини, која би га хтела претстављати.

* Стиже нам књига важна за правнике: „Хипотекарно право у кнежевини Србији од Ђ. Павловића. Прегледала и одобрила школска комисија.“ Писац у свом предговору напомиње да се у своме делу није позивао на хипотекарно право код Словена, „Узрок,“ вели, „лежи у томе, што се

ова установа код Словена доцне увела, и што Словени слабо имају обичај служити се залогом а много мање хипотеком. Г. Богишић у свом отличном и врло цењеном делу „Правни обичаји у Словена,“ вели: „Уговори се утврђују на неколико начина, али су дакако најобичнији јамство и залог. За ову последњу врсту извори наши ћуте а и за прву сасма су оскудни.“ Дело је посвећено правницима велике школе у Београду, а цена му је 80 н. а. вр.

* „Fővárosi lapok“ (престони листови), тај мађарски књижевни лист који у Пешти сваки дан изилази, почео је доносити роман Јакова Игњатовића „Тридесет година из живота Милана Наранџића“ у добром преводу, који је, ако се не варамо, потекао из пера Јосима Соколовића, који се својски труди, да мађарски свет са српском књижевношћу упозна. Хвала му на томе! Речени лист, радујући се што може тај лаким пером писани роман саопштити, наводи, да Јаков Игњатовић лепо место заузима у српској књижевности и као романтик и као публициста, и да му дела српски свет радо чита, што јасно, лако и лепо пише.

* Добисмо „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Књига III. У овој су књизи ови саставци: 1. Бановање Петра Бериславића за краља Људевита II. Од М. Месића. 2. Покрет на словенском југу концем XIV. и почетком XV. столећа. Од дра Фр. Рачкога. 3. Прилози за историју. I. Прениска лажнога цара Стјепана Малог а дубровачком републиком. II. Арапско званично називље почасно за краљеве српске и бугарске. Од дра В. Богишића. 4. Placere. Од Ф. Курелца. 5. О потреби статистичкога одбора с обзиром на садашње стање хрватске статистике. Од дра П. Матковића. 6. Књижевне обзнане: Studien über Bosnien und die Herzegovina von J. Roškiewicz. — Geschichtliche, politische und topographisch-statistische Beschreibung des Vilajet Bosnien. Von G. Thoemmel. Од дра П. Матковића. 7. Изводи из записника југославенске академије знаности и умјетности.

Г л а с н и к.

* На позив новосадског омладинског одбора на разговор и договор о васпитавању Српкиња искупили су се 16. маја о. г. у новосадској варошкој шуми на село у лепом броју Срби, а у лепшем броју Српкиње. На том договору утврђено је, да овдашњи месни одбор спреми предлог за оснивање народне школе за Српкиње, па онда да се позове годишњи одбор уједињене омладине српске, да се брине о оснивању друштва на акције, помоћу којих би се подигла жељена школа за учење и васпитавање Српкиња. Школа би та била тако удешена, да се у њој могу учити и сиромашне женске па се справљати и за учитељице. Завод би тај имао народни карактер.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗА СЛОБОДУ И НАРОД. Покушаји Владимира Јовановића, члана уједињене омладине Србске. У Новоме Саду. Платонова штампарија 1868. На 8-ни, 2 л. 275 стр. 2. л. Стоји 1 ф. а. вр. или 10 гроша.

КРИН ИЛИ МОРАЛНА ПОУЧЕНЈА изложена у 20 писама од мудраца Сенеке. Превео с немачког на србски език Сава Поповић, бивши чиновник судски. Друго изданѣ. Прештампао: Андрија Станковић, писар полиције у пензији. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1868. На 16-ни, 62 стр. и III. стр. уписника. Стоји 4 гр. чар.

АМАНЕТ ИЛИ СРЕЋА У ПЕПЕЛУ. Позоришна игра у 4 радње с песмама. Написао Јован Деметровић. У Тамишвару. Печатао Ернест Штегер. 1868. На 16-ни, 136 стр. Стоји 50 н. а. вр.

ИЗВЕШТАЈ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ДЕЛА који је 26. Фебруара поднела комисија што је била одређена да прегледа основне школе. На крају су потписани: председник комисије М. Спасић, члан и деловођа М. Ђ. Милићевић и чланови: С. Сретеновић, В. Вујић, Ст. Бошковић, Ст. Новаковић, др. Натошевић. На 16-ни, 27 стр. без насловног листа. („Вила.“)

О СЛОБОДИ ОД ЦОНА СТУАРТА МИЉА. Посрбио кнежевић П. А. Кара-Ђорђевић. У Бечу. У штампарији јерменскога манастира. 1868. На 8-ни, XIII., 2 л. 145 стр. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

САДРЖАЈ.

Краљице и царице српске. III. О љуби Уроша I. најмлађег сина Стефана првовенчаног. — У души ми слобода. Песма Ђене Павловића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Огледи природне филозофије од Луја Бихнера. Снага и материја. — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастири; Цар-Стјепан. (Критика.) (Наставак.) — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак.) — У Праг и у Прагу. Успомене с пута. Прво писмо. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.